

РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

УДК 378

Марина Демидова

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

ORCID ID 0000-0002-3566-2632

DOI 10.24139/2312-5993/2022.06/134-142

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ЯК МАГІСТРАЛЬНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Розбудова української держави на демократичних та гуманістичних засадах вимагає реформування системи педагогічної освіти. Становлення нової освітньої системи відбувається в умовах євроінтеграційних процесів, відновлення духовних пріоритетів суспільства, зміни світоглядних орієнтацій, розширення громадянської і національної свідомості. Зазначені положення є провідними у концептуальних основах Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Закону України «Про вищу освіту», державної програми «Вчитель». У статті представлено теоретичний аналіз наукових досліджень, який свідчить про пошук українськими вченими перспектив та шляхів розв'язання проблем вищої освіти у сфері музичного мистецтва. Зазначено, що на сучасному етапі розвитку музичної освіти України стратегічними цілями професійної підготовки майбутніх учителів музичної освіти України є збереження наявної багаторівневої системи освіти у сфері музичного мистецтва; розвиток творчих, педагогічних, наукових шкіл; задоволення потреб особистості в отриманні якісної освіти у сфері музичного мистецтва; забезпечення потреб вітчизняної освіти у кваліфікованих учителях музичного мистецтва.

Ключові слова: музична підготовка, вчителі музичного мистецтва, євроінтеграція, теоретичний аналіз.

Постановка проблеми. Європейська інтеграція на сучасному етапі - це магістральний напрям розвитку нашої країни, який визначає як динаміку розвитку багатьох країн у третьому тисячолітті, так і місце України у світовому освітньому просторі. З часу свого заснування Європейський Союз поступово перетворився на один із найпотужніших політичних та економічних центрів сучасного світу. Європейський Союз об'єднує країни на основі спільних економічних, політичних і соціальних цілей, які сповідують збалансований і сталий, соціальний та економічний прогрес. Курс на європейську інтеграцію є свідомим вибором громадян України, а зовнішньополітичні орієнтири країни мобілізують українське суспільство, сприяють зміцненню суверенітету і територіальної цілісності.

Одним із пріоритетів МОН на наступний рік стане активізація системної роботи з інтеграції України в Європейський дослідницький простір (ЄДП). «Наступного року МОН планує розгорнути системну роботу з наближення до європейської наукової та інноваційної

спільноти, зокрема через розширення участі в міжнародних наукових програмах ЄС. Насамперед, це долучення до програми для співпраці науковців COST, розвиток співпраці з Європейським інститутом інновацій і технологій, продовження роботи в "Горизонт Європа"», – повідомив заступник Міністра з європейської інтеграції Олексій Шкуратов (Нові програми та можливості...). Глобальні перетворення, що відбуваються у світовому співтоваристві в економічній, політичній та галузях, є причиною реформаційних змін у сфері вищої освіти, зокрема музичної. Підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва України з урахуванням сучасних умов розглядається як найважливіше питання, що впливає на формування духовних потреб майбутнього покоління. Вирішення його значною мірою залежить від подолання наявних суперечностей, які виникли між: вимогами Європейського союзу до систем професійної підготовки фахівців, та наявною системою освіти педагогів у сфері музичного мистецтва України; необхідністю впровадження у професійну підготовку майбутніх педагогів музичного мистецтва зарубіжного досвіду у сфері освіти та недостатнім вивченням, висвітленням його в сучасних дослідженнях.

Аналіз державних документів та наукових джерел дав змогу визначити, що на сучасному етапі розвитку музичної освіти України стратегічними цілями професійної підготовки майбутніх учителів музичної освіти України є: збереження наявної багаторівневої системи освіти у сфері музичного мистецтва; розвиток творчих, педагогічних, наукових шкіл; задоволення потреб особистості в отриманні якісної освіти у сфері музичного мистецтва; забезпечення потреб вітчизняної освіти у кваліфікованих учителях музичного мистецтва (Овчаренко, 2013).

Отже, **метою цієї статті** є аналіз сучасних методологічних підходів професійної підготовки майбутніх педагогів музичного мистецтва в умовах євроінтеграції. Аналіз досліджень і публікацій.

У контексті поставлених цілей українські науковці проводять дослідження, які можна класифікувати таким чином: дослідження, в яких розкрито та обґрунтовано сучасні освітні парадигми, концепції, методологічні підходи професійної підготовки майбутніх педагогів музичного мистецтва (Л. М. Масол, О. М. Олексюк, Т. І. Рейзенкінд); дослідження, присвячені історії розвитку музично-педагогічної освіти в Україні (В. Г. Антонюк, Ю. В. Грищенко, Т. П. Танько); дослідження, в яких обґрунтовується впровадження сучасних технологій у навчально-виховний процес для підвищення рівня загальної або предметної

професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва (І. М. Боднарук, Т. В. Жигінас, О. В. Кулдіркаєва, І. В. Лисакова, Н. М. Мурована, Т. М. Пляченко, М. С. Філіпчук); дослідження, де розглядаються підходи щодо формування професійних та особистісних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі професійної підготовки (О. В. Кузниченко, М. І. Фалько); дослідження, що присвячені формуванню професійних та особистісних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі професійної підготовки (П. В. Харченко, М. І. Фалько). Українськими науковцями ведуться дослідження історичного розвитку педагогічної освіти, особливості педагогічної майстерності європейських країн (М. Ю. Красовицький, Р. М. Роман).

У дослідженнях українських учених розкриваються загальні питання музичної освіти різних країн. Л. Л. Волинець, висвітлюючи тенденції розвитку загальної освіти у сфері мистецтва в країнах Європейського союзу, дійшла висновку, що сучасному етапу розвитку освіти в країнах ЄС притаманний процес інтенсивного динамічного становлення. Автором висвітлено наявну в Європі нову концепцію загальної освіти у сфері мистецтва, яка «базується на ідеї відкритості до всієї багатогранності проявів мистецтва, на основі партнерства міністерств освіти і культури, а також інших міністерств, організацій, інституцій, що здійснюють вирішення питань освіти, культури, мистецтва» (Волинець, 2009). Г. Ю. Ніколаї дослідила розвиток музично-педагогічної освіти в Польщі, починаючи з моменту виникнення і закінчуючи аналізом сучасного, який, на її думку, має «подібні історичні традиції з Україною» (Ніколаї, 2007). О. Л. Шевнюк визначив, що в європейських країнах види мистецтва (зокрема й музичне) вивчаються і як самостійні предмети, і як види позашкільної виховної роботи в гуртках. Відповідно, до цього готують і майбутніх учителів музичного мистецтва, які «опановують у процесі підготовки методи впливу на емоційне сприйняття дитини» (Шевнюк, 2007).

Серед зарубіжних вчених проблеми сучасної педагогічної освіти досліджують С. J. Graddy, M. Hunter, J. Kelly, D. C. Lortie, M. S. Lewis, J. Millman, M. A. Rebell, D. Schimmel, L. S. Shulman. Разом з тим, проблема вивчення сучасного зарубіжного досвіду підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є недостатньо висвітленою в теорії та практиці вищої школи.

Виклад основного матеріалу. Однією з проблем, що виникла в галузі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва

України, на думку Овчаренко Н. А., є, наприклад, впровадження модульного навчання в практику вищого навчального закладу. З однієї сторони впровадження кредитно-модульної системи в організацію навчального процесу забезпечує конкурентоспроможність випускників в європейському та світовому освітньому і науковому просторі. Безумовно, концепція модульного навчання, яка пройшла успішну апробацію в європейських країнах, вважає автор, дає можливість не тільки структурувати зміст навчання, а й обирати студентами темп освоєння матеріалу. Рожок В. І. підкреслює, що в основі цієї концепції «лежить принцип можливості вибору здобувачем змісту, форм, методів, засобів навчання» (Рожок). Разом з тим, як показує практика, у сфері музичного мистецтва реалізація КМС носить в деяких випадках неоднозначний та проблематичний характер: процес навчання музики не завжди піддається систематизації, а значною мірою залежить від музичної обдарованості педагога та студента.

При розподілі змісту виконавських дисциплін за кредитно-модульною системою в музичних вишах України педагоги стикаються з великими складнощами, вирішити які має допомогти вивчення досвіду зарубіжних країн щодо способів структурування навчального матеріалу виконавських дисциплін. Саме це є необхідною умовою «прискорення темпу інтеграційного процесу професійної підготовки вчителів музичного мистецтва України» (Овчаренко, 2013, с. 69).

Також актуальною проблемою в теорії та практиці музичного мистецтва є оцінювання освітніх досягнень студентів відповідно до європейських вимог якості вищої освіти через виявлення рівня сформованості професійної компетентностей здобувачів. У цьому контексті для визначення якості вищої освіти майбутніх вчителів музичного мистецтва та підвищення конкурентних можливостей випускника встановлені міжнародні та державні норми, критерії, моделі, методи вимірювання ефективності процесу навчання майбутніх учителів музичного мистецтва. У багатьох вишах музичного успішність студентів оцінюється національною шкалою, що дає можливість переходу до європейської системи оцінювання. В умовах вищої музично-педагогічної освіти України в деяких випадках зберігаються традиційні форми контролю засвоєння знань та виконавських вмінь: академконцерт, технічний залік, концертні та конкурсні виступи. Слід зазначити, що подібні форми оцінювання якості фахової підготовки

вчителів сьогодні продовжують застосовуватися і в багатьох зарубіжних країнах (Велика Британія, Франція, Канада).

В якості одного із перспективних методів оцінювання динаміки розвитку виконавських умінь майбутніх учителів музичного мистецтва Н. А. Овчаренко, В. І. Рожок пропонують метод портфоліо (Овчаренко, 2013; Рожок, 2009). На думку вчених цей метод передбачає «накопичення та оформлення індивідуальних результатів навчальної діяльності кожного студента». Так, на думку науковців, «портфоліо виконавських досягнень може містити відеоматеріал екзаменаційних, концертних і конкурсних виступів (протягом усього процесу навчання); фотографії, документи, дипломи, грамоти, подяки тощо» (Овчаренко, 2013).

Усе це сприятиме творчій рефлексії майбутніх учителів музичного мистецтва та осмисленню професійної діяльності» (Овчаренко, 2013, с. 77).

Таким чином, сьогодні серед українських вчених та педагогів помітні розбіжності підходів щодо структури вищої освіти вчителів музичного мистецтва. Деякі вчені додержуються поглядів підтримки англо-американської (дворівневої) системи освіти, на яку здійснили перехід ряд європейських країн та Україна. Дж. Лаенз вважає її оптимальною для для технічних і гуманітарних спеціальностей (Лаенз, 2007). Інші вчені чинять опір та радять не використовувати кредитно-модульну систему в підготовці фахівців у сфері музичного мистецтва: «структура вищої освіти вчителів музичного мистецтва України має «забезпечувати фундаментальну наукову, професійну та практичну підготовку за трьома кваліфікаційними рівнями: "бакалавр", "спеціаліст", "магістр"» (Мукан, 2021).

Проблема, що розкриває перспективи в галузі фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, підвищує конкурентні можливості здобувачів вищої освіти пов'язана, вважає Рожок В.І., із здобуттям не однієї, а двох і більше спеціалізацій: «саме оптимальне поєднання професіоналізму й універсалізму може забезпечити особистості та майбутньому фахівцеві конкурентоспроможність» (Гайдук, 2007, с. 16).

Цікаво зазначити думку М. Альте, С. Бланшар-Лавіль, Е. Бюсьєн, та ін.), які наголошують «на важливості та необхідності підготовки вчителя-рефлексивного практика - вчителя, який би володів новим стилем педагогічного мислення, розвиненою здатністю постійно обмірковувати свої дії, образ, поведінку, стан; автономно ухвалювати професійні

рішення й діяти; нести відповідальність за свої рішення й дії». (Altet, 2000, p. 29; Bussienne, Tozzi, 1996; Blanchard-Laville, Fablet, 1996).

Це, вважає О. Огієнко «передбачає перехід від епізодичної рефлексії майбутнього учителя до рефлексивної практики, впровадження клінічного підходу ..., під яким французькі вчені розуміють постійне чергування теорії та практики в процесі підготовки вчителів» (Огієнко, 2011, с. 110).

Цікавим досвідом для нашої країни є прицільна увага педагогів європейських країн до педагогічної практики, яка поділяється на «педагогічну практику вступного та прогресивного професійних семестрів та передбачає вивчення теоретичних курсів і практичну діяльність у шкільному середовищі з метою формування знань, навичок та вмінь майбутніх вчителів» (Roth, 2000, с. 22).

Таким чином, процес європейської інтеграції України передбачає проведення необхідних змін у різних галузях суспільства, зокрема, у сфері освіти, перетворення якої повинно здійснюватися в кількох напрямках: поступове запровадження європейських норм і стандартів з метою підвищення конкурентоспроможності українських спеціалістів на українському та європейських ринках праці; збереження найкращих традицій та підвищення якості національної системи освіти; вивчення професій, необхідних для всебічного розвитку як української, так і європейської спільноти; вивчення професій, які необхідні для розвитку української людини. Проте слід враховувати, що на процес перетворення і формування сучасної системи освіти впливають різні чинники: матеріально-технічні ресурси; накопичені в суспільстві знання; історичні, культурні та географічні особливості.

Складовою частиною інтеграції є можливість здобуття вищої освіти в інших країнах. На сьогодні кількість студентів, які здобувають освіту в країнах Європейського Союзу, стрімко збільшується. Саме тому національною доктриною розвитку освіти визначено такі завдання: вихід вітчизняної освіти на ринок світових освітніх послуг, поглиблення міжнародного співробітництва, розширення участі закладів освіти, науковців, освітян і студентів у проектах міжнародних організацій і спільнот. Університетам України вдалося налагодити та розвинути продуктивну співпрацю з університетами Західної та Центральної Європи, набути корисного досвіду управлінської діяльності в галузі науки та освіти, стати учасниками різноманітних освітніх проєктів. У цьому контексті першочерговими є такі завдання:

- формування суспільства, яке навчається протягом усього життя, створення позитивних умов мотивації індивідуального розвитку особистості;

- формування системи контролю над якістю освіти;

- формування національних і загальнолюдських цінностей, підвищення ролі освіти та професійної самореалізації в розвитку суспільства;

- постійне поліпшення якості освіти шляхом оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу;

- забезпечення економічних і соціальних гарантій педагогічних працівників, підвищення їхнього соціального статусу;

- матеріальна підтримка професійно-технічних навчальних закладів та реалізації освітніх проєктів.

Європейська комісія (ЕК) виявляє готовність до розширення співробітництва з Україною, пропонуючи в найближчій перспективі вийти на рівень тіснішого партнерства у сфері науки і технологій.

Таким чином, розвиток міжнародного співробітництва є досить актуальною темою для України в контексті євроінтеграції у сфері освіти. Співпраця України та Європейського Союзу у сфері вищої освіти, побудована в режимі запозичення передових здобутків європейської системи освіти та їхньої творчої адаптації до специфіки соціально-економічних і культурних умов сучасної України, відкриває сприятливі перспективи для підвищення конкурентоспроможності та практичної цінності української вищої освіти. Побудова сучасної та збалансованої за всіма параметрами системи вищої освіти не тільки забезпечить зростання кадрового потенціалу країни, а й зробить основоположний внесок у розвиток духовної культури суспільства.

Висновки. Дослідження сукупності науково-методологічних та організаційних механізмів управління інтеграційними освітніми процесами в ЄС дає змогу використовувати їх під час розроблення стратегії реформування вітчизняної освіти з урахуванням сучасних тенденцій і досвіду. Європейська освітня інтеграція стикається з труднощами, пов'язаними з різноманіттям освітніх традицій у Європі та прагненням різних країн зберегти специфіку своїх освітніх систем. При цьому саме ці особливості закладаються в основу системи управління освітнім простором, що формується і демонструє свою ефективність. Європейський освітній простір характеризується насамперед різноманіттям традицій, що зумовлює проникнення в європейську

освітню політику концепції політичної мережі, механізми якої, справді, демонструють ефективне просування до спільної мети створення єдиного освітнього простору в ЄС шляхом ухвалення спільних рішень на тлі прагнення до уніфікації, що зберігається.

Вивчення проблем і перспектив професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва дає можливість дійти висновку, що в Україні успішно відбувається процес інтеграції до європейського освітнього середовища: вивчається закордонний досвід підвищення якості освіти педагогів, впроваджується кредитно-модульна система навчання. Водночас українська вища освіта у сфері музичного мистецтва прагне відстоювати свої традиції, що дає змогу досягти найбільш оптимального результату професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

- Altet, M. (2000). L'analyse de pratiques: Une démarche de formation professionnalisante? *Recherche et formation: Formes et dispositifs de la professionnalisation*, 35, 25–39.
- Blanchard-Laville, & C., Fablet, D. (1996). *L'analyse des pratiques professionnelles* [The analysis of the professional practice]. Paris, France: L'Harmattan
- Bussienne, É., Tozzi, M. (1996). Analysons nos pratiques professionnelles. *Cahiers pédagogiques (septembre)*, 346, 10–63.
- Roth, D. (2000). *Certification and Teacher Preparation in the United States*. Washington, DC: PREL.
- Волинець, Л. Л. (2009). Тенденції розвитку загальної мистецької освіти в країнах Європейського союзу. *Порівняльно-педагогічні студії*, 2, 36–47 (Volynets, L. L. (2009). Trends in the development of general art education in the countries of the European Union. *Comparative-pedagogical studies*, 2, 36-47).
- Гайдук, В. А. (2007). Конкурентоздатність в умовах сучасного ринку. *Економіка та держава*, 2, 16–17 (Haiduk, V. A. (2007). Competitiveness in the modern market. *Economics and State*, 2, 16-17).
- Лаенз, Дж. (2007). Система професійної підготовки вчителів у Канаді. *Освіта і управління*, 1 (4), 163-169 (Laenz, J. (2007). Teachers' vocational training system in Canada. *Education and Management*, 1 (4), 163-169).
- Мукан, Н. В. (2021). *Професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл Великої Британії, Канади, США*. Львів: Вид-во. Львівської політехніки (Mukan, N. V. (2021). *Professional development of teachers of secondary schools in the United Kingdom, Canada, USA*. Lviv: Issue. Lviv Polytechnic).
- Николаї, Г. Ю. (2007). *Музично-педагогічна освіта в Польщі: історія та сучасність*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка (Nikolai, G. Yu. (2007). *Musical and pedagogical education in Poland: history and modernity*. Sumy: SSPU them A. S. Makarenko).
- Нові програми та можливості, відкрита наука, розвиток дослідницьких інфраструктур: плани МОН у науковій євроінтеграції на 2022 рік*. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/novi-programi-ta-mozhливosti-vidkrita-nauka-rozvitok-doslidnickih-infrastruktur-plani-mon-u-naukovij->

yevrointegraciyi-na-2022-rik (*New programs and opportunities, open science, development of research infrastructures: MES plans in scientific European integration for 2022*. Access mode: <https://mon.gov.ua/ua/news/novi-programi-ta-mozhливosti-vidkrita-nauka-rozvitok-doslidnickih-infrastruktur-planu-mon-u-naukovij-yevrointegraciyi-na-2022-rik>).

Овчаренко, Н. А. (2013). Профессиональная подготовка будущих учителей музыкального искусства Украины: проблемы, перспективы. *Вестник ТГПУ*, 13, 141-152 (Ovcharenko, N. A. (2013). Professional preparation of future teachers of musical art of Ukraine: problems, prospects. *GPPU Bulletin*, 13, 141-152).

Огієнко, О. (2011). Професійна підготовка вчителів загальноосвітніх шкіл у Великій Британії, Канаді та США: спільне та відмінне. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 3 (2), 105-115 (Ogienko, O. (2011). Professional training of general school teachers in the United Kingdom, Canada and the United States: common and excellent. *Adult education: theory, experience, prospects*, 3 (2), 105-115).

Рожок, В. І. Музична освіта в Україні на межі століть: реалії, проблеми, перспективи. *Актуальні питання сучасної мистецької освіти*. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Chasopys/2009_1/01-Rozhok.pdf (Rozhok, V. I. Musical education in Ukraine at the turn of the centuries: realities, problems, prospects. *Topical issues of modern art education*. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/chasopys/2009_1/01-rozhok.pdf).

Шевнюк, О. Л. (2006). Мистецькі дисципліни в реформаційних процесах євроінтеграції. *Імідж сучасного педагога*, 5–6 (64–65), 17–19 (Shevniuk, O. L. (2006). Artistic disciplines in the reform processes of European integration. *The image of the modern teacher*, 5-6 (64–65), 17–19).

SUMMARY

Demydova Maryna. Eurointegration as the main direction of development of modern education of future teachers of musical art.

The development of the Ukrainian state on democratic and humanistic principles requires reforming the system of teacher education. The formation of a new educational system takes place in the context of European integration processes, restoration of spiritual priorities of society, changes in worldview, expansion of civic and national consciousness. These provisions are leading in the conceptual foundations of the National Doctrine of Education Development of Ukraine in the XXI century, the Law of Ukraine "On Higher Education", the state program "Teacher". The article presents a toretic analysis of scientific research, which indicates the search of Ukrainian scientists for prospects and ways to solve the problems of higher education in the field of musical art. It is noted that at the present stage of development of music education in Ukraine, the strategic goals of professional training of future teachers of music education in Ukraine are to preserve the existing multilevel system of education in the field of music; development of creative, pedagogical, scientific schools; meeting the needs of the individual in obtaining quality education in the field of music; meeting the needs of national education in qualified teachers of music. It is proved that improving the quality of professional training of future music teachers of Ukraine, taking into account modern conditions, is considered as the most important issue that affects the formation of the spiritual needs of the future generation. At the same time, its solution largely depends on overcoming the existing contradictions that have arisen between the requirements of the European Union to the system of professional training of specialists and the existing system of education of teachers in the field of music in Ukraine.

Key words: Music training, music teachers, European integration, toretical analysis.